

Ildsjeleer får skreddersydd utdanning

Erfaringer fra videreutdanning for fagfolk som tilrettelegger for fritid og deltakelse for alle

Kristin Andersen Soldal er høgskolelektor ved Høgskolen i Bergen. Hun driver videreutdanningen «Organisering og veiledning av støttekontakter»

I en årrekke har høgskolen i Bergen med støtte av Helsedirektoratet tilbudt en videreutdanning for fagfolk som arbeider med å tilrettelegge for at mennesker med behov for bistand, skal få en god og meningsfull fritid. Videreutdanningen, som startet i 2002, bygger på erfaringer fra en rekke etterutdanningskurs 1993-1997 for samme målgruppe. Fylkesmennene understreket i 2004 behovet for en videreføring av studiet. Fra 2006 har videreutdanningen blitt organisert med kull i Arendal, Tromsø, og fra 2010 i Trondheim og Oslo i tillegg til i Bergen. Utdanningen gir 30 studiepoeng.

Lærerne har i disse årene hatt gleden av å møte hundrevis av ildsjeler rundt om i norske kommuner som arbeider på et felt som mange steder ikke har særlig høy status. Videreutdanningen kalles Organisering og veiledning av støttekontakter, avlastere og frivillige. Vi håper at Helsedirektoratet gir oss støtte til å tilby kull også fra januar 2011. Les mer om videreutdanningen her: <http://www.hib.no/studier/studie.asp?studieID=B30STØTTE>

I denne artikkelen vil jeg fortelle litt om våre erfaringer fra videreutdanningen. Artikkelen bygger på egne og lærerkollegers erfaringer, jevnlig evalueringer fra til sammen 420 studenter, evalueringsrapport fra Nordlandsforskning og konkrete resultater i praksis formidlet gjennom nettstedet www.fritidforalle.no

De aller fleste studentene har utdanning som sosionomer, vernepleiere, sykepleiere, ergoterapeuter, kulturarbeidere o.l. De er for det meste ansatt i offentlig sektor, men en del er knyttet til frivillig sektor. Mange arbeider alene i kommunene med tilrettelegging av fritid. Flere har denne arbeidsoppgaven som en del av stillingen sin. Evalueringen fra Nordlandsforskning (Bliksvær og Gjertsen 2007) viste at over halvparten av studentene har en videreutdanning fra før.

Videreutdanningen er organisert med tre samlinger på totalt ti dager i løpet av et år. Det meste av studiearbeidet foregår dermed mellom samlingene gjennom aktiv bruk av studiestøttesystemet *its learning*. Det er spilt inn en rekke videoforelesninger på dvd som kan ses hjemmefra. Studentene får jevnlig oppgaver å arbeide med i tilknytning til dvd-ene. Oppgavene er delvis teoretiske og delvis praktiske – som regel i en kombinasjon. Tilbakemeldingen fra studentene er at studiet er krevende, at man må jobbe jevnt og trutt med innlevering av oppgaver. De sier samtidig at det er veldig nyttig og relevant for praksis. Studiet gir dem en faglig trygghet i arbeidet med å skape gode og fleksible tiltak for de som trenger hjelp. Nordlandsforskning fant i sin evaluering i 2007 at to av tre studenter hadde startet

prosjekt eller hadde konkrete planer om å starte prosjekt som resultat av videreutdanningen.

Bakteppe for videreutdanningen:

Lovgrunnlaget for tjenestene støttekontakt og avlastning finnes i Lov om sosiale tjenester og lov om barneverntjenester. Støttekontakt kan ha ulike betegnelser i ulike kommuner: Både fritidskontakter, treningskontakter, tilretteleggere i fritid med bistand og andre utfører sitt oppdrag med utgangspunkt i et vedtak i en av de to lovene. Avlastning kalles vanligvis besøkshjem i barnevernet. Aktivitetsbasert avlastning (omtalt i SOR-rapport 1-2009) er en variant som flere kommuner tar i bruk.

I begge lovene anbefales kommunene å samarbeide med frivillig sektor. Vi ser en økende tendens til løsninger der offentlig og frivillig sektor samarbeider, og ønsker gjennom videreutdanningen å stimulere til nytenkning på dette området. Et eksempel er metoden fritid med bistand. Det er høstet gode erfaringer med å bruke denne metoden i forhold til mennesker med ulike utfordringer. Sentralt er den enkeltes deltakers ønske om å bli inkludert i en ordinær fritidsaktivitet www.fritdmedbistand.no

De som mottar hjelpetiltakene er barn, unge voksne og eldre med behov for bistand på grunn av funksjonshemming, psykososiale problem eller rusrelaterte problem. De trenger hjelp til deltakelse på grunn av ensomhet, isolasjon eller problematisk atferd (Soldal 2003). I en undersøkelse av Bliksvær i 1997 kom det fram at ca halvparten av mottakere av

støttekontakter var mennesker med utviklingshemming, mens 20 % hadde psykiske lidelser. I 2010 tyder tallene på at mennesker med psykiske lidelser utgjør en større prosentandel av mottakerne.

I følge Statistisk sentralbyrå er det bortimot 30.000 støttekontakter og 20.000 avlastere/besøkshjem i Norge i dag. Det er usikkerhet knyttet til tallene fordi en del av vedtakene ikke er effektivert i kommunene (Helsetilsynet 2008)

Helsetilsynet gjennomførte et landsomfattende tilsyn i 2007. I rapporten 2008 kom det fram at det er store mangler i kommunene når det gjelder rekruttering, opplæring, informasjon og veiledning.

Satsing fra helsedirektoratet

Helsedirektoratet har i de tre årene satset på feltet Støttekontakt, kultur- og fritidsdeltakelse på ulike måter. I heftet «Sammen med andre» anbefaler direktoratet kommunene å organisere støttekontakttjenesten slik at den blir mest mulig fleksibel og god for brukerne. Konkret peker de på tre organiseringsformer kommunene bør tilby de som trenger bistand for å få en meningsfull fritid: Støttekontakt som en individuell tjeneste, støttekontakt som et tilbud i en gruppe, eller støttekontakt i samarbeid med en frivillig organisasjon (Helsedirektoratet 2007). Om tjenesten kalles støttekontakt eller ikke, er av underordnet betydning. Ut fra dagens lovverk, kan kommunene fatte vedtak og kalle hjelperne treningskontakter, fritidskontakter, tilretteleggere osv.

Det er opprettet faglige nettverk i 60 av landets kommuner. Fagpersonene i

nettverkene møtes jevnlig for å stimulere til nytenkning, utveksle erfaringer og gi hverandre støtte. Nettverkene ledes av Anders Midtsundstad og Rune Øyen fra Kristiansand kommune. Disse to drifter også nettstedet www.fritidforalle.no på oppdrag fra Helsedirektoratet. Nettstedet, som blir ukentlig oppdatert, har stor betydning for de som vil finne gode eksempler på hva som gjøres i kommunene.

I tillegg til å finansiere videreutdanningen, gir direktoratet støtte til den årlige erfaringskonferansen Fri tid for alle: <http://www.hib.no/aktuelt/konferanse/fritid/>. Innleggene på konferansen kan lastes ned i ettertid, og på den måten være en ressursbank for de som er interessert i fagfeltet.

I løpet av 2011 vil det komme et nytt, nettbasert informasjons- og opplæringsprogram for støttekontakter: Fritid med mening. Dette blir utviklet for Helsedirektoratet av Mediesenteret ved Høgskolen i Bergen i samarbeid med Avdeling for helse- og sosialfag. Nettstedet vil være gratis og tilgjengelig for alle. Det er ment å bidra til å rekruttere støttekontakter og liknende hjelpere. Ikke minst er det ment som en ressurs for fagfolk som skal lære opp eksisterende og nye støttekontakter. En rekke digitale fortellinger og korte filmer er kjernen i nettstedet. Disse illustrerer utfordringer i arbeidet med mennesker med ulike bistandsbehov. Sammen med skriftlig materiale, linker til fagstoff og spørsmål til diskusjon, vil nettstedet forhåpentligvis bidra til bedre opplæring og kunnskap for de som er opptatt av feltet tilrettelegging av fritid for alle.

Student Ingvild Marie Hilde og May-Britt Haringstad i engasjert samtale med lærer Inger-Helene Midtgård.

Faglig innhold i videreutdanningen

Emnene i studieplanen er delt inn i seks hovedemner. Disse emnene blir gjennomgått enten ved forelesninger på samlingene, ved forelesninger på innspilte dvd-er eller ved selvstudier blant studentene. Vi begynner med overordnede perspektiver på velferdsstaten og frivillig sektor. Studentene må problematisere og drøfte vilkårene for tilrettelegging og deltakelse for alle. Hvem som definerer hva som er normalt eller annerledes, er ett av temaene knyttet til dette emnet. Fritidens betydning, aktivitet og mestring i dagens samfunn er gjennomgangstema.

I emnet tiltak og tjenester på individuelt og kollektivt nivå, er brukermedvirkning og empowerment er sentralt. Ulike metoder blir beskrevet og drøftet med

utgangspunkt i innspilte dvd-er og nettsteder. Emnet organisering tar for seg kommunal praksis. Det legges stor vekt på prosjektmetodikk med tanke på at studentene kan arbeide for endring der de arbeider.

I emnene rekruttering og opplæring er fokus på motivasjon for å hjelpe. Rekruttering med vekt på aktivitet og felles interesser, er sentralt. I emnet veiledning av ikke-profesjonelle er det et viktig tema å problematisere hvordan hjelperne tas vare på. Veiledning individuelt og i grupper blir eksemplifisert. Innspilte dvd-er med ti ulike eksempler fra ulike utfordringer veileder kan stå i, er sentralt. Studentene arbeider med oppgaver knyttet til videoene.

Studiet avsluttes med en individuell, skriftlig hjemmeeksamen. De kan velge mellom å skrive en fordypningsoppgave eller en prosjektsøknad. Veiledning gis på telefon eller ved fremmøte der det er praktisk.

Hva har vi oppnådd?

Vi har utviklet et desentralisert, IKT støttet videreutdanningstilbud som rekrutterer studenter fra hele landet, fra små og store kommuner. Studentene er ofte erfarne, kompetente sosial-, helse-, kulturarbeidere i offentlig og frivillig sektor, mange jobber alene. De er ofte ildsjeler med lang erfaring. De vet at «små og enkle» tiltak kan bety store forskjeller for folk som strever pga isolasjon, sosial ekskludering, marginalisering, etc.

Vi bidrar til å anerkjenne helse- og sosialarbeidere, og kulturarbeidere og andre som arbeider innenfor et fagområde som kan oppleves som forsømt innenfor sosialt arbeid. Studentene opplever faglig utvikling og et tverrfaglig fellesskap i forhold til de utfordringene de står i.

Vi gjennomfører en årlig erfaringskonferanse som del av videreutdanningen, åpen for alle. <http://www.hib.no/aktuelt/konferanse/fritid/>. Denne samler mer enn 100 fra fjern og nær 8 år på råd. Vi legger vekt på ny forskning og gode eksempler fra praksis. Tilbakemeldingen er at dette er den eneste møteplassen med fokus på profesjonell tilrettelegging for betalt og frivillig hjelp.

Spesialinnspilte korte forelesninger og dramatiserte veiledningssituasjoner på dvd dekker temaene i studieplanen. Studentene kan se disse hjemmefra når det passer dem

og de får oppgaver med utgangspunkt i videoene. Oppgavene eller arbeidskravene utfordrer studentene både praktisk og teoretisk og kan knyttes til studentenes egen arbeidssituasjon. Veiledningsvideoene oppleves som svært nyttige (Bachke og Hødnebø 2007).

Oppgaver/arbeidskrav og eksamen kan skreddersys den enkelte student. Totalt åtte arbeidskrav med varierende vekt på fordypning i teori og refleksjon over praksis, der den enkelte student gjennomgående kan ta utgangspunkt i utfordringer og endringsarbeid de står oppe i på egen arbeidsplass, og på denne måten få knyttet studiarbeidet til sine daglige arbeidsoppgaver. Ett av arbeidskravene innebærer å legge frem skisse for arbeidsgiver til en rekruttering/opplæring av hjelpere, der arbeidsgiver underskriver. På den måten sikrer vi at studentene kan skape interesse og legge grunnlag for å jobbe videre med viktige, men ofte forsømte oppgaver der de er. Flere studenter påpeker at de har opplevd å kunne arbeide med det som er relevant for dem gjennom hele studietiden og at det derfor er svært matnyttig.

Prosjektarbeid er en rød tråd: vi ønsker å fremme nytenkning og erfarer at prosjektarbeidsmetodikk er velegnet i den forbindelse. Studiet fører til endringer i kommunene. En rekke eksempler på prosjektarbeid og endringsarbeid igangsatt av tidligere studenter finner vi på nettstedet www.fritidforalle.no. Mer en to av tre oppgir at de har startet et prosjekt/ tiltak på arbeidsplassen som et resultat av videreutdanningen (Bliksvær og Gjertsen 2007, s 98)

Utfordringer for oss som lærere:

Studiet oppleves som krevende å komme gjennom sammenlignet med andre videreutdanninger på 30 studiepoeng. Vi oppfatter det som et kvalitetstegn. Vi legger stor vekt på grundig tilbakemelding til studentene. Likevel spør vi oss jevnlig: Hvor mye belastning kan vi legge på studentene? Evalueringene de siste årene viser at studentene er overrasket over hvor mye arbeid det er, men at de er fornøyde med innhold, omfang og progresjon. Når de ser tilbake, er det ikke noe emne de ville unnvært. Ikke minst opplever de arbeidskravene og pensum som relevant og nyttig for praksis.

Skreddersøm er kjernen i vår pedagogiske virksomhet. De aller fleste oppgavene kan knyttes direkte til de utfordringene studentene har i praksis. Dette gjelder også eksamensoppgavene, der de kan velge mellom å skrive en fordypningsoppgave og en prosjektsøknad. Det kan være en vanskelig balanse å veilede studenter som står i spenningen mellom hva arbeidsgiver ønsker av konkrete resultater og det å skrive en oppgave som fyller krav til akademisk skriving på videreutdanningsnivå.

Helsetilsynet (2008) avdekket at tilrettelegging for støttekontakt og avlastning har lav prioritet i kommunene, til tross for omfanget av tjenestene. Det er en utfordring at ikke alle arbeidsgivere er villige til å la arbeidstakere ta videreutdanningen. Flere søkere faller fra før starten fordi de ikke får fri av arbeidsgiver for å delta på samlingene.

Vi venter for øvrig i spenning på utkast til nytt lovverk, og hvordan det vil

forholde seg til de som er avhengig av hjelp for å få en meningsfull fritid. Uansett hva man i årene fremover kaller støttekontakter og tilsvarende hjelpere, vil det være mennesker i vårt samfunn som trenger bistand og støtte for å kunne delta på fritidsarenaen i fellesskap med andre.

Referanser

- Carl Chr. Bachke Sigrid M. Hødnebo:
Anmeldelse av Dramatisering av utfordrende situasjoner for veiledere. Veiledernetverket i Agder, Årbok 2007
- Bliksvær, Trond 1997. Avlastning og støttekontakt. Omfang og praksis i kommunane. NF-rapport 28/97
- Bliksvær, Trond og Gjertsen Hege (2007):
Kompetanseløft for støttekontaktordningen. Evaluering av videreutdanning i organisering og veiledning av støttekontakter, avlastere og frivillige. NF-rapport nr 7/2007.
Nordlandsforskning
- Helsedirektoratet 2007: Sammen med andre.
Nye veier i støttekontakttjenesten
http://www.helsedirektoratet.no/vp/multimedia/archive/00016/IS-1451_16784a.pdf
- Helsetilsynet 2008: Avlastning og støttekontakt – tjenester med betydning for et bedre liv!
Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2007 med avlastnings- og støttekontakttjenester etter sosialtjenesteloven (Rapport fra Helsetilsynet 4/2008)
- Soldal, Kristin Andresen (2003) Støttekontakter – Soveputer eller ressurser i velferdssamfunnet?
Fagbokforlaget

Nettsteder:

- <http://www.hib.no/studier/studie.asp?studieID=B30STØTTE>
<http://www.hib.no/aktuelt/konferanse/fritid/>
www.fritidforalle.no
www.fritidmedbistand.no